

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

**DENEYS REITZ (1882 – 1944):
KRYGSMAN, AVONTURIER EN POLITIKUS**

DEUR

GERHARD JOHANN CALITZ

**VOORGELÊ TER VERVULLING
VAN 'N DEEL VAN DIE VEREISTES
VIR DIE GRAAD DPHIL
IN GESKIEDENIS
IN DIE FAKULTEIT GEESTESWETENSKAPPE
AAN DIE
UNIVERSITEIT VAN PRETORIA**

STUDIELEIER: PROF. F. PRETORIUS

NOVEMBER 2008

BEDANKINGS

Geldelike bystand van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, spesifiek die Christiaan de Wet-beurs, word hiermee erken. Menings wat uitgespreek of gevolgtrekkings waartoe geraak is, is die van die skrywer en moet in geen geval beskou word as 'n weergawe van die menings of gevolgtrekkings van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns nie.

Hierdie studie is verder moontlik gemaak deur die toekenning van 'n nagraadse studiebeurs deur die Universiteit van Pretoria. Eweneens moet menings in hierdie werk uitgespreek of gevolgtrekkings waartoe geraak is, as die van die skrywer beskou word en nie aan die Universiteit van Pretoria toegeskryf word nie.

Verskeie persone en instansies verdien my dank vir die hulp, ondersteuning en diens wat hulle gelewer het om hierdie studie moontlik te maak. Dit sluit in die biblioteke van die Universiteite van Kaapstad, Pretoria, Suid-Afrika, Witwatersrand en Brenthurst, asook personeel van die Nasionale Argiefbewaarplek in Pretoria, die Vrystaatse Argiefbewaarplek in Bloemfontein, die Nasionale Argief van die Verenigde Koninkryk in Londen, die Suid-Afrikaanse Krygshistoriese Museum in Johannesburg en die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag Argief (Dokumentasiediens) in Pretoria.

'n Spesiale woord van dank aan my studieleier, prof. Fransjohan Pretorius, wat 'n uitsonderlike leermeester was.

Sonder Letitia, my vrou, se ondersteuning, motivering, proeflees, raad en bowenal geduld sou ek nooit hierdie proefskrif kon voltooi het nie. Ek sal dit haar ewig dankbaar wees.

OPSOMMING

Deneys Reitz, die derde van president F.W. Reitz se vyf oorlewende seuns, is op 2 April 1882 te midde van die politieke en ekonomiese ontwaking van die Vrystaat in Bloemfontein gebore. Hy het op die ouderdom van 17 by die Boeremagte aangesluit en doen hier die ondervindinge op wat hy later in sy eerste boek, *Commando: A Boer journal of the Boer war*, weergee. Met die sluit van vrede weier hy om die eed van getrouheid teenoor Brittanje af te lê en wend hom na Madagaskar waar hy onder meer as 'n transportryer werk. Hy keer in 1903, op aandrang van Isie Smuts, na Suid-Afrika terug, kwalifiseer as 'n prokureur en open 'n prokureurspraktyk in die Noordoos-Vrystaatse dorp Heilbron.

Gedurende die 1914-rebellie skaar hy homself aan die Botha-Smuts regering se kant en voer hy die Heilbronommando aan teen die rebelle. Tydens die Eerste Wêreldoorlog sluit hy hom aanvanklik by Botha en Smuts in Duits-Suidwes-Afrika aan en daarna by die Britse leër in Brittanje. Hy spandeer die meeste van die Eerste Wêreldoorlog in die loopgrawe aan die Wesfront in Frankryk en vorder tot die rang van kolonel in bevel van 'n bataljon van die First Royal Scots Fusiliers.

Met sy terugkeer na Suid-Afrika in 1920 wend hy hom tot die politiek en as lid van die Suid-Afrikaanse Party verteenwoordig hy eers Bloemfontein-Suid (1920) en later Port Elizabeth. Vanaf 1929 verteenwoordig hy Barberton. Hy dien aanvanklik in die parlement as Minister van Lande, waar hy onder meer betrokke raak by wetgewing i.v.m. die totstandkoming van die Krugerwildtuin. Hy dien ook as Minister van Lande in die koalisie kabinet van J.B.M. Hertzog (1933) en daarna as Minister van Landbou en Bosbou (1935), Minister van Mynwese (1938), Minister van Naturellesake (1939) en as adjunkpremier in Smuts se Oorlogskabinet (1939-1943).

Vir die periode van 1924 tot 1933 dien hy as deel van die amptelike opposisie, terwyl hy hoofsaaklik as 'n prokureur in Johannesburg werk. In dié periode het hy ook uitgebreide private- en sakereise na onder meer Noord- en Suid-Rhodesië, die Belgiese Kongo en die Kaokoveld in Suidwes-Afrika onderneem.

Sy bekendheid het hy grootliks verwerf uit die publikasie van sy herinneringe van die Anglo-Boereoorlog, gepubliseer as *Commando* in 1929. Dit is erken as 'n boek van uitstaande gehalte en word beskou as 'n klassieke werk oor die Anglo-Boereoorlog. Die res van sy lewe, vanaf 1902 tot 1940, het hy in die boeke *Trekking on* en *No outspan* beskryf.

Deneys Reitz was getroud met Leila Agnes Buissine Reitz (13/12/1887 – 29/12/1959). Sy was Suid-Afrika se eerste vroulike parlamentslid en het Parktown verteenwoordig. Leila was veral by maatskaplike werk betrokke en het spesifiek op kinders en kindermisdadigers gefokus. Deneys en Leila het twee seuns gehad - Jan en Michael.

Weens swak gesondheid word Reitz in 1943 as Hoë Kommissaris in Londen aangestel, waar hy in 1944 sterf.

Sleuteltermes

Deneys Reitz

Anglo-Boereoorlog

Eerste Wêreldoorlog

Jan Smuts

Tweede Wêreldoorlog

Britse imperialisme

1914-rebellie

Kruger Nasionale Park

Hoë Kommissaris

Commando

No outspan

Trekking on

ABSTRACT

Deneys Reitz, the third of president F.W. Reitz's five living sons, was born in Bloemfontein on 2 April 1882 during the political and economical awakening of the Orange Free State. As a boy of seventeen he joined the Boer forces in the Anglo-Boer War, gaining the experience he set down in his first book, *Commando: A Boer journal of the Boer war*. After the peace he was an irreconcilable and lived as a transport rider in Madagascar, returning to South Africa in 1903 after prompting by Isie Smuts. He qualified as an attorney and practiced in the town of Heilbron in the north-east Free State.

During the 1914 rebellion he commanded the Heilbron Commando against the rebels in support of the Botha-Smuts government. During World War I he first joined Botha and Smuts in German South West Africa and then in German East Africa, where after he enlisted with the British Army. He spent most of the First World War in the trenches in France, where he rose to command a battalion of the First Royal Scots Fusiliers.

Upon his return to South Africa he entered Parliament in 1920 as a member of the South African Party, representing first Bloemfontein South (1920) and later Port Elizabeth. He represented Barberton from 1929. He initially held the portfolios of Lands (1923-24), becoming involved in developing legislation for the establishment of the Kruger National Park. He also served as Minister of Lands in the coalition government of J.B.M. Hertzog (1933), Minister of Agriculture and Forestry (1935), Minister of Mines (1938), Minister of Native Affairs (1939) and as deputy premier in Smuts' War Cabinet (1939-1943).

Reitz was a member of the formal opposition from 1924 to 1933, while also working as an attorney in Johannesburg. In this period he travelled extensively in both his private and official capacities to North and South Rhodesia, the Belgian Congo and the Kaokoveld in South West Africa.

His real claim to fame, however, arises from his memoirs of the Anglo-Boer War, which he published under the title of *Commando* in 1929. This was immediately recognised as a work of outstanding quality and has become a South African classic on the Anglo Boer War. Later he wrote *Trekking on* and *No outspan*, continuing the story of his career.

Deneys Reitz was married to Leila Agnes Buissine Reitz (13/12/1887 – 29/12/1959), the first South African woman elected to parliament. She was member for Parktown. Leila, who was involved in welfare work, focused on children and delinquents. Deneys and Leila had two sons of their own - Jan en Michael.

Due to ill health Reitz was appointed Union High Commissioner in London in 1943, where he later passed away.

Key words

Deneys Reitz

Anglo-Boer War

First World War

Jan Smuts

Second World War

British Imperialism

1914 Rebellion

Kruger National Park

High Commissioner

Commando

No outspan

Trekking on

INHOUD

BEDANKINGS	III
OPSOMMING	V
INHOUD	VII
HOOFSTUK 1: INLEIDING	1
1.1 DOELFORMULERING EN TERREINAFBAKENING	1
1.2 BRONNE	5
1.3 ONTLEDING VAN DIE BELANGRIKSTE BRONNE WAT GEBRUIK IS	14
1.4 HOOFSTUKINDELING	15
HOOFSTUK 2: VORMINGSJARE	17
2.1 KINDER- EN JEUGJARE	17
2.2 BLANCA REITZ SE DOOD.....	28
2.3 F.W. REITZ AS STAATSPRESIDENT	29
2.4 REIS NA EUROPA, 1894	34
2.5 SKOOLOPLEIDING	37
HOOFSTUK 3: DIE ANGLO-BOEREOORLOG	47
3.1 DENEYS SLUIT BY DIE PRETORIAKOMMANDO AAN	47
3.2 DIE NATALSE VELDTOG	55
3.3 DIE GUERRILLA-OORLOG	82
3.3.1 Die Britse opmars en verandering in Boeretaktiek	82
3.3.2 Die inval in die Kaapkolonie	107
3.4 DIE VREDESLUITING	130
3.5 SLOTBESKOUIING	137
HOOFSTUK 4: JONKMANSJARE	139
4.1 INLEIDING	139
4.2 MADAGASKAR, 1902 – 1903	140
4.3 VERBLYF BY JAN SMUTS	154
4.4 VERBLYF TE HEILBRON	164
4.5 DIE 1913-1914 STAKINGS	168
4.6 SLOTBESKOUIING	174
HOOFSTUK 5: DIE EERSTE WÊRELDOORLOG	176
5.1 INLEIDING	176
5.2 DIE 1914-REBELLIE.....	177
5.2.1 Die rebellie in Heilbron	181
5.3 DIE VELDTOG IN DUIJS-SUIDWES-AFRIKA	193
5.4 DIE ALGEMENE VERKIESING VAN 1915.....	199
5.5 DIE VELDTOG IN DUIJS-OOS-AFRIKA.....	202
5.6 DIE OORLOG AAN DIE WESFRONT	214
HOOFSTUK 6: REISIGER	244
6.1 HUWELIK	247
6.2 DIE 1920- EN 1921-VERKIESINGS	252
6.3 'N REIS NA DIE BENEDE-ORANJERIVIER	269
6.4 'N BESOEK AAN PORTUGEES-OOS-AFRIKA	278
6.5 DIE KRUGERWILDTUIN	282
6.6 DIE 1924-VERKIESING	285
6.7 DIE RYKS PARLEMENTÊRE VERENIGING SE BESOEK AAN SUID-AFRIKA IN 1924	292
6.8 PROKUREURSFIRMA	296
6.9 'N BESOEK AAN SUIDWES-AFRIKA	297

6.10	'N BESOEK AAN SUID-RHODESIË	302
6.11	NASIONALE PARKE	304
6.12	SLOTBESKOUIING	310
HOOFSTUK 7: OPPOSISIËLID		311
7.1	KRITIEK OP DIE PAKT-REGERING	317
7.2	VLAWETSONTWERP	333
7.3	AKTIWITEITE IN DIE PARLEMENT	341
7.4	KRUGERWILDTUIN	343
7.5	DIE ALGEMENE VERKIESING VAN 1929	345
7.6	PUBLIKASIE VAN COMMANDO	350
7.7	DIE VROEË 1930'S	352
7.8	DIE TAALKWESSIE	357
7.9	DIE DEPRESSIE	360
7.10	DIE KOALISIEREGERING	364
7.11	EREKOLONEL VAN DIE IMPERIAL LIGHT HORSE	375
HOOFSTUK 8: MINISTER		377
8.1	DIE 1934-PARLEMENTSITTING	382
8.2	MINISTER VAN LANDBOU	384
8.3	REITZ SE BEVOEGDHEID IN TWYFEL GETREK	386
8.4	HOFSAKE	392
8.5	DIE EKSOTIESE VOËLS WETSONTWERP	393
8.6	DIE 1935 RYKS PARLEMENTÊRE VERENIGING KONFERENSIE IN LONDEN	400
8.7	DIE SCHWARTZ-SKEMA	409
8.8	'N BESOEK AAN KENIA	417
8.9	MINISTER VAN LANDBOU	421
8.10	DIE 1938-VERKIESING	423
8.11	'N BESOEK AAN SUID-AMERIKA	430
8.12	MINISTER VAN MYNE	434
8.13	VULKANIESE UITBARSTING IN DIE BELGIESE KONGO	437
8.14	SLOTBESKOUIING	438
HOOFSTUK 9: DIE LAASTE SKOF		440
9.1	DIE TWEDE WÊRELDOORLOG	440
9.2	MINISTER VAN NATURELLESAKE	465
9.3	HOË KOMMISSARIS IN LONDEN	476
9.4	REITZ SE DOOD	481
9.5	SLOTBESKOUIING	489
HOOFSTUK 10: SLOTBESKOUIING		490
BRONNE		498
ABSTRACT		524